

Tranås/Ydre Släktforskarförening

Medlemsblad hösten 2021

Flera intressanta
föredrag under hösten

Sidan 3

Rånmordet
för 140 år sedan

Sidan 12

Näs i Västra Ryd

Sidan 10

Herrgårdsost
från Stafsäter

Sidan 14

Sunds
Bruk
i
Ydre

Sidan 4

Skolminnen
från 1870-talet

Sidan 8

Ordförandens tankar

När jag träffar en person som aldrig släktforskat och jag berättar om min egen forskning, kommer nästan alltid direkt frågan: "Hur långt tillbaka har du kommit?" Man försöker då på olika sätt få personen att förstå att det handlar om så mycket mer än en tävling i att komma tillbaks till medeltiden eller om att hitta så många släktingar som möjligt. Ibland lyckas man, ibland inte. Men, frågan kanske beror på oss släktforskare själva. Vi kanske skryter om släktingen på 1500-talet eller om hur många personer som finns i vårt släktträd. Istället för att berätta om den framgångsrika smeden på 1890-talet eller historien om knekttorpet som fortfarande finns kvar efter åtta olika soldatfamiljer.

Den forskare som bara vill hitta namn och årtal och nöjer sig med det blir snart klar med sitt forskande. Men vi som vill hitta levnadsberättelser, familjeöden, gamla fotografier, stå och betrakta den gamla torpgrunden och hitta nya nu levande släktingar, vi blir aldrig färdiga! Det är just det som är så fantastiskt med att vara släktforskare. Man blir också hembygdsforskare, husforskare, domstolsforskare, emigrationsforskare, kartforskare och så vidare. Man blir intresserad av det mesta. Typiskt för en inbiten släktforskare är att vara nyfiken på allt, att vilja veta allt möjligt utöver namn och födelseår på sina förfäder. Att bli glad eller ledsen när man följer personernas livsöden och lever sig in i det som händer familjerna. Att vara släktforskare blir ett sätt att leva, som följer med livet ut.

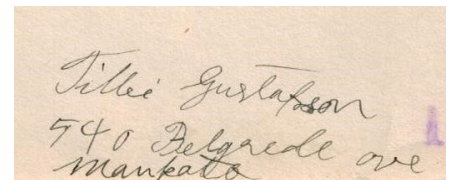
Jag uppmanar alla som börjat släktforska att ta det lite lugnt. Hetsa inte bakåt från generation till generation, utan kolla upp vad det finns för ytterligare information om människorna du hittar, om platserna de levde på och allt möjligt annat som verkar intressant. Du upptäcker då att forskningen ger ytterligare dimensioner och att du kommer så mycket närmare dina förfäder.

När man som ny släktforskare sitter där försjunken i alla intressanta husförhörslängder, födelseböcker och dödböcker är det lätt att glömma de källor som finns närmast. Levande släktingar som kan ha massor med intressant information om förfäderna. Information som kanske inte är nedtecknad någonstans utan bara finns i deras huvuden. Genomför de intervjuerna innan du lägger för mycket tid på kyrkböckerna. Dessa kan du ta lite senare för de finns alltid kvar, men dina gamla släktingar finns inte kvar i evighet. Glöm inte heller släktens fotoalbum, brev och dagböcker som ofta ger ledtrådar till svårösta släktmysterier.

Jag önskar alla en riktigt givande forskarhöst och hälsar er välkomna både på föreningens fysiska möten och på våra digitala arrangemang.

Ett exempel på vad man kan hitta hemma i lådorna. Fotot i släktalbumet sa inte så mycket. När jag tog ut kortet och vände på det, fanns nedanstående text. Kvinnan var min mormors mormor Mathilda som jag letat efter i USA. Nu fick jag reda på vad hon kallade sig och en adress!

*Lasse Karlsson
ordförande*

Vi hälsar alla nya medlemmar

Varmt välkomna

till Tranås/Ydre Släktforskarförening och hoppas att ni ska ha glädje av medlemskapet och vår verksamhet!
Även under 2021 har föreningen växt och vi är nu 375 medlemmar, vilket känns mycket roligt och stimulerande!

Adressändring

Om du flyttar och ändrar adress är det viktigt att meddela Släktforskarföreningen! Eftersom vi inte registrerar födelseuppgifter eller personnummer för våra medlemmar, så får vi ingen automatisk uppdatering. Därför, slå en signal, skriv ett mail eller skicka ett brev till oss!

Detta händer hösten 2021

Till den här hösten har Släktforskarföreningen planerat både fysiska och digitala möten. Eftersom pandemin inte är över ännu har vi begränsat antalet deltagare på de flesta fysiska möten och förhandsanmälan är nödvändig. Av samma skäl kan det bli förändringar i programmet och dessa skriver vi om på hemsidan, så håll en koll där.

Hitta okänd fader med hjälp av DNA - digitalt föredrag

Onsdagen den 13 oktober kl. 18.30

Christer Carmevik visar oss steg för steg hur man kan hitta en okänd fader med hjälp av DNA. Mötet sker digitalt via Zoom. Anmälan senast 12/10 till lassektranas@gmail.com Kostnadsfritt.

Gör din egen släkt- eller hembygdsbok

Tisdagen den 19 oktober kl. 18.30 i föreningslokalen, Storgatan 50 i Tranås

Vi får besök av Per-Anders Lundh från bokförlaget Atremi. Han ger tips och råd om hur man kan gå tillväga när man ska göra en egen bok eller skrift. Se även sidan 7.

OBS! Anmälan till Lasse Karlsson tel 072-321 61 59 senast 17/10.

Digitalt Forskarcafé via Zoom

Onsdagen den 20 oktober kl. 18.30 - 20.00

Öppet för alla medlemmar som vill träffas digitalt och diskutera olika frågor. Anmälan senast samma dag kl. 12 till lassektranas@gmail.com Välkommen att vara med hela eller delar av tiden.

Soldatforskning - digitalt föredrag

Onsdagen den 3 november kl. 18.30

Lars Ericson Wolke ger oss en grundläggande inblick i soldatforskning. Mötet sker digitalt via Zoom. Se även sidan 11. Anmälan senast 2/11 till lassektranas@gmail.com Kostnadsfritt för medlemmar.

Arkivens Dag - Tema Röster i arkiven

Lördagen den 13 november samt veckan före och efter

Arkivens Dag och 100 år med allmän rösträtt uppmärksammas med Öppet Hus i föreningslokalen kl 10-14, utställning på Biblioteket i Tranås och en kväll om rösträtten 9/11. Se sidan 15!

Digitalt Forskarcafé via Zoom

Tisdagen den 16 november kl. 18.30 - 20.00

Öppet för alla medlemmar som vill träffas digitalt och diskutera olika frågor. Anmälan senast samma dag kl. 12 till lassektranas@gmail.com Välkommen att vara med hela eller delar av tiden.

Adventskaffe

Fredagen den 26 november kl. 18.30 i Gillestugan på Gillesgatan i Tranås

Programmet för kvällen är inte riktigt klart ännu, men det blir underhållning, kaffe och trevlig samvaro. Närmare information kommer på hemsidan. Anmälan senast 24/11 till Lasse Karlsson tel. 072-321 61 59.

Medlemsöppet i föreningslokalen

Tisdagar kl. 15.00 - 18.00, begränsat deltagarantal

Vi genomför medlemsöppet även i höst på ett lite säkrare sätt. Du ringer och anmäler dig senast dagen innan till den ansvarige enligt nedan för respektive tisdag du är intresserad av.

12 oktober, ansvarig Gerd Brisfjord Karlsson tel. 073-071 85 11

26 oktober, ansvarig Anna Tengwall tel. 073-084 77 82

2 november, ansvarig Tom Wallberg tel. 070-587 27 49

9 november, ansvarig Torbjörn Aronsson tel. 073-967 86 47

23 november, ansvarig Tom Wallberg tel. 070-587 27 49

30 november, ansvarig Gerd Brisfjord Karlsson tel. 073-071 85 11

7 december, ansvarig Lasse Karlsson tel. 072 321 61 59

Släktforskningens dag - tema "Släktplatser" (Gårdar, torp, byar o liknande)

Lördagen den 15 januari 2022

Information om program den här dagen kommer på hemsidan och i föreningens mailutskick.

Sunds Bruk, ett järnbruk på 1800-talet

*Sunds Bruk fotograferat omkring år 1900. Bortom vägen ser vi från vänster de två bostadshusen, spiksmedjan/snickarboden, ramsågen och i den långa byggnaden till höger hammarsmedjan och masugnen.
Foto lånat av Lasse Sander*

En solig dag under sensommaren 2021 tog vi en tur till Sunds bruk som ligger på gränsen mellan Norra Vi och Sunds socknar i Ydre kommun. På vägen mellan Österbymo och Kisa kan man se skylten Sunds Bruk och därunder står det "hyttruin". Svänger man in där kommer man till en naturskön historisk plats. Vi hade stämt möte med Lasse Sander, bygdens son, som under många år lagt ner stort arbete på sin forskning kring järnbruket och under lång tid också sett till att området inte vuxit igen. Han har tillsammans med Länsstyrelsen i Östergötland försett platsen med information på olika sätt. Vi vandrade runt på de små stigarna och Lasse berättade om platserna där järnbruket en gång hade sin verksamhet. Om boningshusen, om det 50 meter långa kolhuset och alla andra byggnader som fanns där vid sekelskiftet. Endast masugnen finns kvar som vittnar om det gamla bruket. Det var en mycket intressant vandring vi gjorde och tack vare Lasses forskningsanteckningar ska jag försöka återge vad som funnits på platsen för mer än 100 år sen.

Det hela började med att en affärsman från Oskarshamn, Nils Petter Ekvall, ansökte hos Kungl. Bergskollegium om att få anlägga ett järnmanufakturverk där vid Bultsjöån. Ekvall hade köpt in sig på två gårdar, Axefallsboda och Oppeby i Sunds socken. Båda hade vattenfall på ägorna och det var förutsättningen för att bedriva järnhantering i lite större skala. Slutligen valde han att bygga på Axefallsbodas ägor eftersom forsén där hade större fallhöjd och låg närmare sjön Sommen, som var den naturliga transportleden för de tillverkade produkterna.

Efter noggranna undersökningar fick Ekvall 1859 sitt tillståndsbevis och kunde börja bygga. Han behövde då en kunnig masmästare och det blev Carl Persson från Bjuråkers församling i Gävleborgs län som fick den tjänsten. Masugnen var det första som byggdes vid det nya järnbruket. En knipphammare hade redan funnits på 1830-talet. Ekvall sålde sen sitt påbörjade verk och ägarskapet kom att växla flera gånger under åren.

1859 kom också Axel Jakob Ydre'n till bruket som bokhållare. 1860 var masugnen klar och på våren företogs den första premiärblåsningen och resultatet blev 123 ton tackjärn av sjö- och myrmalmer. Så fortsatte man byggandet och nu blev det stångjärns-smedja, spiksmedja och manufaktur-

*Gammal potatishacka som troligen är smidd på Sunds Bruk.
Foto: Lasse Karlsson*

Utökade öppettider på Landsarkivet i Vadstena

Nu har Landsarkivet i Vadstena återgått till lite mer normala öppettider. Måndag, onsdag och torsdag är det öppet 10.00-16.00 och tisdagar 10.00-19.00. Antalet besökare är begränsat till 12, varav 6 platser är bokningsbara.

Bruksområdet som det ser ut i dag. Till vänster ser man grundstenarna till det stora bostadshuset och längst bort kan masugnen anas. Foto: Lasse Karlsson

smedja. Grundaren Ekvall var intresserad av metaller och han skaffade sig mutsedlar på olika mineraler runt omkring i bygderna. Han hittade bl a silver, koppar, blyglans och järn.

För att framställa järn användes myr- och sjömalm. Detta hade använts långt före Kristi födelse och användes långt fram i tiden på många platser i landet. Myrmalmen letade man genom att titta på hur myrvattnet såg ut på ytan. Var vattnet rostfärgat och skimrade som en oljehinna då fanns det malm. Med järnstänger stack man i myren för att hitta malmen som sen grävdes upp och lades på tork. Under hösten lades malm och trävirke i en rostugn och sedan tändes detta. Orenheter brändes bort och kvar blev en pulveraktig myrsmalm. På liknande sätt hittade man sjömalmen. Den fanns på botten av sjöarna och på vintern stod malmetaren på isen och med långa rakor föste han ihop malm som sedan lyftes upp med speciella redskap. Sjömalm kallas också penningmalm eftersom den ser ut som små järnmynt som ligger utspridda på sjöbotten. Den rostade

malmen skulle sen ösas ner i masugnen. Där blandades den med krossad grönsten och kol. Stora mängder kol behövdes för framställning av järn. Överallt rök det från kolmilor och mycket skog fick avverkas för att kolas. Kolmilorna krävde ständig tillsyn och det var ett krävande arbete för kolarna.

Andra blåsningen ägde rum år 1861 och pågick mellan den 11 april och 24 maj. Blåsning kallas processen vid tillverkning av tackjärn. För att få upp temperaturen i masugnen blåstes luft in med hjälp av blåsbälgar som drevs med vattenkraft. Vid denna blåsning fick man fram 116 ton tackjärn. Till detta gick det åt 675 läster kol ungefär 13.500 hektoliter. För att få någon uppfattning om vilka enorma mängder kol som behövdes kan man jämföra med att en modern flisbil med släp rymmer ca 130 kubikmeter. Det betyder att drygt tio flisbilar med släp gick åt för att täcka behovet av träkol för att få fram 116 ton. Inte konstigt att det fanns stora kalhyggen även förr i tiden.

Vilka var då de hantverkare som arbetade på Sunds bruk denna tid? Jo, 1861 var 23 personer anställda vid järnverket enligt rapport till Bergmästaren. Masugnen krävde mest arbetskraft där fanns en masmästare, två hyttdrängar, två kolskjutare, två malmskjutare, två malmuppsättare och en grönstensstampare. Vid stångjärnstillverkningen: två mästare, två drängar och två kolpojkar. Vid spiksmidet fanns: två mästare och fyra drängar. Manufakturtillverkningen hade inte kommit igång för fullt så där fanns bara en dräng vid den tiden.

Vad tillverkades då? Jo enligt uppgifter var det i huvudsak köksredskap som grytor och pannor men även spik, yxor, spadar och plogar. Man gjöt också spisar, kaminer, klocklod och lampetter och mycket annat.

Vid den största blåsningen 1867 utvanns hela 143 ton tackjärn och vid den sista 1871 endast 93 ton. Ganska snart upptäckte man att sjö- och myrsmalm inte hade bästa kvalitet och det fanns inte heller i tillräckliga mängder. Man beslöt därför att köpa tackjärn från annat håll för att få bättre hållbarhet på sina produkter. Järnet köptes från Ringshyttan i Nora Bergslagslag, från Lindesberg och Norrbärke samt Överum.

Den stora masugnen står fortfarande kvar på området, 150 år efter att den sista blåsningen gjordes.

**Aronssons
Blomsterhandel** | Storgatan 36, Tranås
Tel 0140-127 36
www.aronssonsblommor.se

FOTOGRAF
ERIK HELLQUIST

Storgatan 40, TRANÅS
www.erikhellquist.nu

1879 flyttade spiksmeden Carl Magnus Sjögren till Sunds bruk och han drev därefter ensam spiksmidet vidare sedan all annan produktion upphört.

*Spiksmeden Carl Magnus Sjögren.
Foto lånat av Lasse Sander.*

Spik var en stor produkt och det var också det sista som tillverkades på bruket. 1888 köpte Boxholms Bolag Axefallsboda och fick då Sunds bruk på köpet. Sjögren fortsatte som arrendator av bruket att smida spik fram till 1904. Den 23 oktober 1904 drabbades Ydre av en jordbävning som ställde till skador på flera platser i bygden. I Torpa kyrka uppstod sprickor i väggarna och vid Sunds bruk rasade en del av dammfästet som gjorde att vattenhjulen stannade. Eftersom hela anläggningen drevs med vattenkraft var det nu definitivt slut på epoken Sunds Bruk. Det påstås att en auktion hölls 1905 på inventarier och produkter som tillverkats vid bruket.

Spiksmeden Sjögren gav ändå inte upp. Hängiven sitt hantverk flyttade han sin spiktillverkning till den lilla snickarboden. Där murade han upp en smideshärd och kunde sen fortsätta att smida spik för hand.

Under åren som järnbruket hade sin tillverkning bodde och arbetade många familjer där. De kom från olika delar av landet t ex Grangärde, Skållerud, Vingåker, Ingatorp, Färnebo m m. Säkert var det slitsamt att arbeta vid bruket och flera av familjerna valde att pröva lyckan i Nordamerika. Några av de som emigrerade återkom till hemlandet, andra inte.

Spiksmeden Carl Magnus Sjöberg var född i Färnebo Värmland och han kom till Sunds Bruk med sin familj via Ekeby i Östergötland. Tillsammans med sin fru Carolina Augusta, född i Söderköping hade han åtta barn. Sex av barnen reste till Amerika under tiden 1890 -1905. Två döttrar återvände men övriga gifte sig och fick familjer i Amerika. Carolina Augusta avled 1892 och Carl Magnus 1913 båda i Sunds Bruk.

Efter några år revs samtliga byggnader och en del återuppbyggdes på andra platser. Den stora flerfamiljsbyggnaden blev sommarbostad vid Stora Sundssjön. Det mindre huset

Trappan är det enda som återstår av huset där Berit Karlsson bodde som barn. Foto: Gerd Brisfjord Karlsson

fraktades med traktor och två släpvagnar till Stockholm och blev sommarstuga i skärgården. Den stora kolladan flyttades till Visskvarn och blev också där kolhus.

Efter att bruket upphört bodde flera familjer i de båda boningshusen. Jag hade nöjet att prata med Berit Karlsson f. Nordell som är född i det mindre huset. Berit var sju år då familjen flyttade därifrån 1946.

Hennes minne från den tiden är att det fanns många barn att leka med. Hennes föräldrar flyttade till Sund Bruk 1928 och Berits pappa var först skogsarbetare och under 1930-talet blev han rävsjötare i Österbymo vid Ydre Rävård. Bland de ruiner som finns kvar står en ensam trappa. ”Det var trappan till vårt hus och på den har jag suttit många gånger” berättar Berit. ”Jag minns när vi barn satt där, att det växte vit flox utanför huset. Vi brukade plockade en blomma och smaka på den, det var som lite honung däri.”

Då vi vandrat runt och återkommer till platsen som vi utgick från är det svårt att föreställa sig det som en gång fanns där. Man känner stor vördnad för dessa människors tunga arbete och deras stora kunskap. Inget mer än den stora masugnen och några stenmurar påminner om den tid då platsen sjöd av liv. Då det dammade från kolhuset, då masugnen lyste och rök, människor kom och gick och barnen lekte och stegade. Nu är här tyst, endast suset från träden och det porlande vattnet hörs. Det är en fantastisk upplevelse att vara där och känna 1800-talet komma närmare. Min första tanke när jag återvänder hem är att söka i uthusen efter redskap som kanske kan ha tillverkats i Sunds Bruk. Någon handsmidd spik borde nog finnas och i så fall ska den få en hedersplats i hemmet.

Gerd Brisfjord Karlsson

LK Pension & Trygghet

Lasse Karlsson 072-321 61 59
Pensionshjälp ☒ Familjejuridik

Släktforskar-dagarna 2021

Släktforskar dagarna i Göteborg genomfördes i år helt digitalt. Fram till 14 november går det att titta på föredragen och besöka de flesta montrar. Du hittar allt på www.sfd2021.se

Annas upprop till kvinnorna

Med anledning av att kvinnorna fått rösträtt ansåg Anna Johansson i Norra Vi att ett upprop var befogat. Den 25 februari 1921 författade hon följande uppmaning till sina medsystrar:

"Som ni nu alla vet, så är kvinnors rösträtt en verklighet. Det är målet för arbetarklassens sträfvän sedan långt tillbaka. Kvinnan har nu fått större rättigheter, och möjligheter att utveckla sig både intellektuellt och moraliskt. Men i och med detsamma vi fått rättigheter, så få vi också skyldigheter. Kvinnan är nu mera likställd med mannen, inom det kommunala och politiska. Därför gäller det för hvarje målmedveten kvinna, att sätta sig in i de nya förhållanden så, att hon kan sköta de offentliga värf, som blir henne anförtrödda, både till sitt eget och samhällets största nytta. Men därtill fordras kunskaper, hvilket de allra flesta av arbetarklassens kvinnor sakna.

Kvinnans arbete, har förr uteslutande varit begränsat till hemmet. Nu däremot står det henne fritt att täfla med mannen på många områden. Därför en uppmaning, till alla arbetarklassens kvinnor!

Att lägga bort slöhet o likgiltighet, och med lifligt intresse följa dagshändelserna, deltaga i studiearbetet både enskilt och offentligt!

Att leda och fostra barnen till fria, goda och ädla människor. Som sedan genom självuppföstran, och självstudier utveckla sig vidare. Och hvilka i

Uppropets författarinna Anna Johansson till höger. Snett bakom henne sitter maken Karl Axel Johansson. Fotot taget kring 1915.

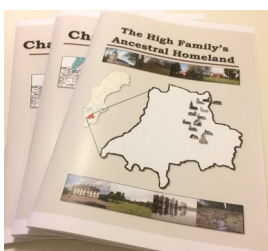
sin ordning arbeta för Socialismens förverkligande, hvilket är drömmen om rättfärdighetens rike på jorden"

Det här var ord och inga visor från en engagerad arbetarkvinna! Anna (Ljungström) Johansson var född 1883 i Västra Eneby och hustru till Karl Axel Emil Johansson född 1880 i Asby. Två barn fanns i familjen, som bodde i arbetarbostaden till Visskvarns Trämassefabrik i Norra Vi, där Karl var fabriksarbetare.

Det verkar som Annas uppmaning var till nytta! Av de boende vid trämassefabriken upptar röstlängden för 1922, 16 män och 15 kvinnor. 14 män har röstat - och samtliga kvinnor! I de två fall där männen inte röstat har deras hustrur gjort det. Engagemang lönar sig! Så även idag 100 år senare.

Gerd Brisfjord Karlsson

Källa: Norra Vi Hembygdsbok: Tord Ericsson

Gör din egen släkt- eller hembygdsbok

Tisdagen 19 oktober kl. 18.30 i föreningslokalen i Tranås

Vi får besök av Per-Anders Lundh från bokförlaget Atreimi, som skulle besökt oss för 1½ år sedan när pandemin slog till. Han ger tips och råd om hur man kan gå tillväga när man funderar på att göra en egen bok eller skrift. Olika typer av släktböcker kommer att finnas utställda under kvällen.

OBS! Anmälan senast 17/10 till Lasse Karlsson, tel. 072-321 61 59.

DE FLESTA VÄLJER ARKIVDIGITAL

ArkivDigital är populärast bland släktforskare i Sverige. En komplett tjänst som har källmaterialet och registren där du behöver, exempelvis kyrkböcker och bouppteckningar

för hela Sverige. Plus möjligheten att bygga egna släktträd. Prova en månad för 395 kronor. Ett år kostar 1895 kronor. Läs mer på www.arkivdigital.se.

ArkivDigital
Din nyckel till historisk kunskap

Sveriges ledande leverantör av historiskt källmaterial via internet till historiker, släkt- och hembygdsforskare och andra som vill studera källorna i original.

Skolminnen från 1870-talet

Hemmansägaren och skolkassören Aron Andersson (Hösbons Aron) i Varvestorp, Säby Tecknade ner gamla minnen bland annat i Tranås-Posten. Här är en berättelse av honom ur boken "Från det gamla Säby – hågkomster".

När man i våra dagar ser de stora och dyrbara byggnaderna och palats som i såväl städer som landskommuner uppföras för våra barns fostran och utbildning och jag tänker mig tillbaka till 1870-talets skolformer, så kan man tro sig förflyttad till en annan värld. Så modernt och förstklassigt som det nu skall vara med både skollokaler och skolmaterial och bostäder till lärarna så enkelt och billigt skulle det då vara. Småskolan till exempel var förlagd till ödestugor och dåliga drängstugor och skolmaterial var ej att tala om. Huvudämnen voro i dessa skolor att lära sig stava på tabellerna, samt senare börja med Lilla katekesen och Biblisk historia samt skrivning och griffeltavla.

Aron Andersson i Varvestorp. Bild hämtad från boken "Från det gamla Säby – hågkomster".

Lärlarinna här i Säby var den tiden under många år Anna Nyd. Hon flyttade omkring med sin skola på flera håll i norra delen av socknen. Sin bostad hade hon i Ebbarps mellangård och när skolan var nära förlagd gick hon hem, men för det mesta måste hon inhysas i den gård där skolan var. Något hyresbidrag vare sig för skolan eller lärarinnan var det aldrig tal om. De bönder som hade barn i skolan fick hålla ved den kalla årstiden och

lärarinnan fick i allmänhet fri kost i gårdarna.

Mitt inträde i skolan gjorde jag 1876, det var i en ödestuga i vår grannes kohage och stället hette Trelleborg. I stugan var det ganska trångt för vi var många barn. För de större barnen som hade börjat skriva och räkna fanns det ett par tio alnar långa bänkar av ohyvlade bräder, det var ett smalt bräde att sitta på och ett bredare att lägga skrivtavlor på. De mindre barnen fick sitta runt om vid väggarna på bänkar gjorda av grova svallar med iborrade ben. På väggarna hängde fullt med stora A-B-C-D-tabeller. Så skulle de större barnen undervisa de små att lära sig orden, dessa kallades för monitörer och hade en alnslång svarvad pinne av björk med en kula i storändan att peka på de olika orden. Pekpinnarna använde Anna Nyd även att knöla på pojkar när de försyndat sig. Hon var en sträng lärarinna och hade ovanlig respekt i skolan, men var mycket ombytlig i humöret. På mornarna när hon kom var hon alltid så vänlig och glad så man kunde tro hon var en riktig ängel, men det varade inte längre än till morgonbönen var förättad. Därefter kom alltid förhöret av våra läxor och då hände det ofta att vi inte läst på ordentligt utan stod där och harklade, men då blev det annat av. Hon blev alldeles mörk i synen som ett hotande åskmoln. Det var rent märkvärdigt vad hon kunde byta skinn kvickt. Annars lärde hon mycket bra efter den tidens fordringar, men ett stort fel hade hon. Hon var mycket elak mot de fattiga barnen, i synnerhet om de hade svårt att fatta. Detta kunde ha sina orsaker. Lärarna voro ju ovanligt klen avlönade för sitt arbete, varför det var knappt med levebrödet. Detta medförde att de förmögnare och bönderna sände matvaror av olika slag med sina barn till lärarinnan. Därför blev det en klasskillnad. Jag minns att det var en del pojkar som var mycket förbittrade och utlovade att bara skolan var slut och de blivit vuxna så skulle de klappa om gumman. Men det var ingen fara för Anna Nyd, för när de blivit större och fått bättre förstånd så insågo de att hon ville dem alla väl och fostra dem till goda medborgare.

Min andra skola var uti grannes drängstuga, som ännu finns kvar. Tredje året var det i Snällebo i den byggnad som nu bebos av ägaren.

Där hade vi en stor präktig sal. Min sista småskola var i Önnarp. Där var trångt med utrymmet för det var ett stort antal barn. Vi hade bara en termin varje år, det andra halvåret var lärarinnan i norra delen av socknen, men de enkla skolbänkarna hörde roten till och förvarades mellan terminerna i vårt badstuskjul.

Så började folkskolan som var vid Säby kyrka och där hade vi en stor präktig sal på andra våningen i sockenstugan, men så var det också barn från en stor del av socknen som kom dit. Förutom kyrkroten var det barn från Gripenbergs samhälle samt Hyltans och Klosterås rotar. Vid den ena långväggen fanns där ett flertal soffor så att de barn som hade lång väg att gå skulle kunna övernatta på skolsalen. I den skolan gick jag fyra terminer (eller halvår). Det var olika lärare som jag fick undervisning av. Först var det gamle klockarfar J.A. Johanson (ett riktigt original). Av honom fick man egentligen inte lära mycket för han arbetade mesta tiden för egen del, bland annat snickrade han ett piano som troligen aldrig blev färdigt. Ingen disciplin kunde han hålla i skolan. De stora pojkar kunde ofta smyga sig ut och vara borta timtals och roade sig utan att han hade reda på det, för han var alltför intresserad av sitt snickeri.

Såväl eldning som städning och renhållning skulle vi barn utföra under lärarens tillsyn. Men klockarfar var inte intresserad för detta. Vi var utsedda tre eller fyra barn varje kväll som skulle sopa salen, samt på morgonen damma på bänkarna och tända upp i den stora spisen, som vi eldade med långved. Skurning förekom inte på salen mer än högst en gång om året när vårterminen var slut. Jag kommer ihåg när vi på våren 1880 skulle ha examen voro vi utsedda fem flickor och fem pojkar att rengöra och skura skolsalen. Vi pojkar skulle skaffa björklöv att kläda salen med samt bära vatten åt flickorna som skulle utföra skurningen. Vi pojkar voro ute i god tid och hade snart färdigt med lövet. Flickorna hade bara hunnit tvätta av kateder och bänkar när vi kom, och de sörjde över att lägga sig på knä och skura det stora smutsiga golvet. Men då fick vi en idé. "Vänta flickor ska vi hjälpa er!" Vi fingo fatt i hinkar och langade upp vatten i massor och tömde över gol-

Det gamla skolhuset i Varvestorp norrgård. Bild hämtad från boken "Från det gamla Säby - hägkomster".

vet, sedan tog vi björkkvistar och skulle gno bort smutsen med. Men o fasa vi hade förbisett att golvet inte var tätt utan vattnet rann ned genom springorna och panelen i sockenstugan där klockarfar hölls och snickrade och när han då kom upp blev han helt förlägen för hela salen var som en liten insjö, och uti vattnet gingo vi och gnodde med kvastarna. Flickorna hade krupit upp på bänkarna och tittade på. Johansson kunde inte mycket säga, men så kom hans kära hälfte Stava (som gick under namnet Styggenissastava) och hon läste lusen av oss ordentligt, och vi fick order om att så fort som möjligt samla upp vattnet, och det blev mer knog än vi beräknat. Vi måste taga skyfflar och ösa

med, och flickorna hade fullt upp att med trasor torka upp. På köpet fingo vi samla upp även i sockenstugan. Hur rena golven blevo ska vi tala tyst om, men vi hade samlat mycket med löv och satte runt i salen och så var allt bra och examen kunde försiggå. På tal om den dåliga disciplinen som Johansson hade i skolan, kan nämnas att när barnen skrattade högljutt, så frågade han en dag: Vad skrattar ni åt barn? Om jag nu ber er skratta, så lyder ni inte. Skratta barn! Och det blev en skrattsalva så panelen höll på att lyfta sig, och han själv blev full av skratt. Ja se nu lyder ni, sa han och då kom en salva till. Så roligt hade vi men med lärdomen blev det skralt.

Andra året fick vi en verkligt bra lärare som hette Aldén. Han var ganska sträng, vilket var nödvändigt för att få ordning i skolan efter den slapphet som förut varit rådande. Det blev straffexercis och ibland tog han till rottingen och jag försäkrar att han då inte lade fingrarna emellan. Men vi tyckte bra om honom för han var verkligen lärare; i synnerhet i räkning och skrivning fick vi en god undervisning. Han blev sedan kantor och lärare på Visingsö där han blev till pensionsåldern. Sedan hade vi P.A. Bokvist, vilken var en duktig lärare och hade bra ordning i skolan. Av honom fick jag mitt avgångsbetyg den 8 oktober 1883.

Ja det har snöat många vintrar sedan dess, men skolminnena på gott och ont hänger med. Vi hade inte så många ämnen att läsa som i våra dagar, men katekesen och biblisk historia fick vi plugga rätt grundligt. Det värsta för mig och mina jämnåriga var att när vi lärt oss hela katekesen utantill, så kom det en ny upplaga som vi måste knoga igenom, och den bestod av dels gamla och dels nya stycken sammanblandade så att det ville krångla ihop sig. Arbeta och vara nöjda med vår lott fick vi lära oss, vilket är stora värden.

Aron Andersson i Varvestorp (1869-1959)

Mycket sevärt på SVT play

Missa inte intressanta dokumentärer som finns på SVT play. Vänta inte, för en del finns bara inlagda en begränsad tid. Här är några exempel som ger historisk kunskap och är mycket intressanta.

"Minnet av Messaure" Det var en gång ett liv och för många en hel värld. Det lilla samhället Messaure öster om Jokkmokk strax intill Lule älv, som byggdes upp i slutet av 1950-talet men övergavs när arbetet med kraftverket var över. Kvar finns inget annat än bleknande minnen och så Olle Hägers fantastiska dokumentär.

"Första fem - pionjerna som tog plats i riksdagen" För hundra år sedan valdes kvinnor för allra första gången in i Sveriges riksdag. Vilka var de? Hur kom de dit? Och gjorde de någon skillnad i maktens högborg?

"Hugo och Rosa" Hugo hugger sin ved och bär in vatten från brunnen trots att han är nära hundra år. Rosa tar fram dragspelet med glimten i ögat, tänder fotogenlampan och sätter sig på kökssoffan där hon är född. Hugo blev 101 år och Rosa 96. Ingen som träffade syskonen var oberörd.

"Innan skotten föll" En historisk bakgrund till mordet på Gustav III av Olle Häger och Hans Villius.

"De första svenskarna" I två program reser arkeologen Jonathan Lindström runt i Sverige i spåren efter dem som befolkade landet efter istiden.

Bild från samhället Messaure. Foto från Vattenfalls arkiv.

De fem första kvinnorna i Sveriges Riksdag 1922.

Det sitter i väggarna

*Fotografi på torpet Näs i Västra Ryd socken, taget kring 1910.
Privat foto.*

- Tänk vad mycket ett gammalt foto kan berätta och glädja!

En sommardag för några år sedan stod några personer vid grinden till mitt och min makes hus i Rydsnäs. En av dem som stod och tittade på vårt hus var barnbarn till dem som en gång i tiden bott i huset. Fotot här ovan, som vi tidigare aldrig sett, fick vi senare av barnbarnet.

På fotot syns ett av de gamla torpen i Rydsnäs, Västra Ryds socken. Då fotot togs omkring 1910 kallades torpet för Näs och så kallas det fortfarande, fast torpet numer ser ganska annorlunda ut. Framför torpet står Sven August Palmgren (1850 - 1942) och hans hustru Clara Sofia Andersson (1866 - 1949). På trappan

sitter deras två barn Sven Josef Valter (1905 - 1956) och Nils Hugo (1909 - 1973) samt en äldre kvinna, som troligen är Hedda Lovisa Alfredsson (1868 - 1945).

Sven August hade snickeri i det lilla huset som skymtar till höger på fotot, men han var förutom snickare även byggmästare enligt noteringar i kyrkoböckerna. Hedda Lovisa Alfredsson bodde i det lilla huset. Framför huset och på båda sidor om gången upp till huset ser man plöjd och odlad mark, kanske odlades det potatis på de små åkrarna. Fler små odlingslotter fanns också bakom torpet och även en liten lada, vedbod och utedass. I ladan fanns en ko och troligen även några höns.

Sven August kom ursprungligen från Torpa socken men flyttade till Västra Ryds socken 1875 efter att bott och arbetat som dräng i Tidarsrum, Norra Vi och Askeryd. Sina första år i Västra Ryd bodde han hos snickaren och byggmästaren Anders Gustaf Engstrand i Asplunda, Rydbomålen, Rydsnäs. Kanske var det där han själv blev lärd till snickare.

I samband med att Sven August 1881 gifte sig med Lovisa Samuelsdotter från Sunds socken (1855 - 1898) flyttade han till Sjömanshem, Sjöarp, Västra Ryds socken. I Sjömanshem föddes makarnas första och andra

barn; Karl Johan Leonard (1882 - 1961) och Anna Ottilia (1884 - 1981).

År 1885 gick flyttlasset till Näs och Sven August med familj är de första som i husförhörsbok finns antecknade som boende på Näs, så troligen uppfördes huvudbyggnaden 1885.

Det lilla huset där Sven August hade sitt snickeri ska, enligt obekräftade uppgifter, flyttats till Näs från Storäng, Västra Ryds socken, och då tidigare kallats Dammstugan.

Dammstugan var en s.k. backstuga och enligt noteringar i husförhörsbok revs den 1892.

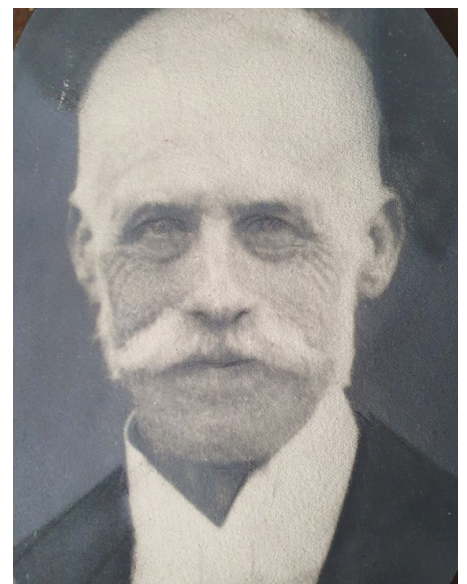
Sven August fick ytterligare fem barn med Lovisa S; Elin Lovisa (1887 - 1975), Signe Katarina (1889 - 1976), Ada Maria (1891 - 1968), August Arvid Germanus (1894 - 1898), Gustaf Petrus (1897 - 1967).

År 1898 blev ett tragiskt år för Sven August. I juli det året dog sonen August Arvid Germanus, bara fyra år gammal och senare i december samma år hustrun Lovisa. Av vilka orsaker barn och moder avled är okänt, men Sven August blev ensam med sex barn i åldrarna 1-16 år. Hur Sven August löste detta kan man mest spekulera kring, men kanske var det Hedda Lovisa Alfredsson som hjälpte honom.

Fem år efter Lovisas bortgång, 1903, gifte Sven August om sig med Clara Sofia Andersson från Askeryd. Sven August och Sofia fick tillsammans barnen Sven Josef Valter och Nils Hugo.

Stol tillverkad av Sven August Palmgren. Privat foto.

*Sven August Palmgren på äldre dar.
Privat foto.*

Lydia Ydrén framför sitt ombyggda Näs. Privat foto.

Efter att innehaft och brukat lägenheten Näs i mer än 45 år ansökte Sven August hos Kungl. Maj:ts Befallningshavare i Östergötlands län om att få lösa in lägenheten Näs. Några år tidigare hade det kommit en lag angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall och det var med stöd av den lagen Sven August gjorde sin ansökan. Vid tiden för ansökan betalade han 15 kr i årlig arrendeavgift, en avgift han efter köpet skulle slippa att betala. Avstyckning gjordes och fastigheten

fick sin nuvarande fastighetsbeteckning, Rydsnäs 1:4. Enligt köpebrev den 19 november 1934 köpte Sven August fastigheten för 150 kr av Västra Ryds pastorat. En summa som i dagens penningvärde 2021 motsvaras av ca 5 100 kr. När Sven August gick bort 1942, ärvde hans hustru Clara Sofia fastigheten. Clara Sofia sålde 1946 fastigheten till fröken Lydia Ydrén från Västra Ryds socken (1884 - 1969). Clara Sofia flyttade till Björkhyddan Rangelstorp, Västra

Ryds socken. Vid ett besök på Västra Ryds kyrkogård kan du hitta familjen Palmgrens gemensamma grav där det också av stenen framgår att de bott på Näs.

Lydia byggde om huvudbyggnaden på fastigheten genom att bl.a. höja taket så att huset från att tidigare vara ett 1-planshus blev ett 1 1/2-planshus. Hon moderniserade också byggnaden genom att installera el, vatten och avlopp. 1948 lät hon installera el i "Lillstugan", det lilla huset där Sven August haft sitt snickeri. I "Lillstugan" bodde Lydias hushållerska Annie Nilsson (1897 - 1972).

Lydia bodde på Näs till sin död 1969 och på fotot ovan (taget 1968) ser du henne stående vid grinden till Näs. Eftersom hon var ensamstående utan barn och hennes föräldrar och syskon inte längre var i livet, kom hennes syskonbarn att vara arvingar. Dödsboet enades om att sälja Näs till ett av syskonbarnen, Margaretha Blomquist, född Ydrén (1920 - 2000).

Jag som skrivit dessa rader är dotter till Margaretha och tillsammans med min make nuvarande ägare av Näs sedan 1992.

Gun Rudeberg

Digitala föredrag

Missa inte de två digitala föredrag som Släktforskarföreningen arrangerar under hösten. Mötena genomförs i programmet Zoom. Det som krävs för att vara med är en dator med mikrofon och högtalare o gärna med kamera. Det fungerar också hjälpligt med mobil eller platta. Anmälan senast dagen före respektive föredrag till lassektranas@gmail.com

Hitta okänd fader med hjälp av DNA

Onsdagen 13 oktober klockan 18.30

Christer Carmevik, mycket erfaren släktforskar, visar oss steg för steg hur man kan hitta en okänd fader med hjälp av DNA. Christer har arbetat många år med DNA-forskning och skaffat sig en bred erfarenhet inom området. Kostnadsfritt.

Soldatforskning

Onsdagen 3 november klockan 18.30

Lars Ericson Wolke ger oss en grundläggande inblick i hur man forskar om soldater. Lars Ericson Wolke är författare och en av landets kunnigaste personer när det gäller soldatforskning. Han är professor i militärhistoria vid Försvarshögskolan, har varit verksam som chef vid Krigsarkivet och tilldelades helt nyligen Vasamuseets vänner pris för sin senaste bok "Stridens verklighet". Kostnadsfritt för medlemmar, 50:- för övriga.

Christer Carmevik

Lars Ericson Wolke

Det hemska rånmordet utanför Tranås

På den här fridfulla platsen, i skogskanten, mördades Erik Svensson från Torpa socken år 1881. Foto Lasse Karlsson

För 140 år sedan blev Tranås rikskänt och omskrivet i landets alla tidningar på grund av det brutala mord som ägde rum en halvannan mil utanför köpingen strax innan midsommar 1881. Utmed landsvägen mot Ydre hade den 65-åriga backstugumannen Erik Svensson mött sin baneman tro- ligen mitt i natten. Erik som i polis- rapporten och i tidningarna fått till- namnet Frost hade varit försvunnen i några dagar. Efter anmälan till poli- sen om försvinnandet fann de på mid- sommardagens förmiddag kroppen i skogen bredvid torpet Sjönäs under Sjöarp alldeles intill sjön Illern. För- modligen hade någon först avlossat ett hagelskott i ansiktet på Erik för att därefter avsluta dådet genom att med en sten krossa huvudet med några slag. Vem var då den stackars Erik Svensson som på ett sådant tragiskt sätt slutade sina dagar och vem var det som hade utfört dådet?

Erik Johan Svensson föddes 5 januari 1816 på gården Kliaryd i Lommaryd socken. Fadern Sven Eriksson Frost var bonde i gården och modern hette Brita Abrahamsdotter. Paret fick sex barn och i samband med att sista dot- tern föddes 1827 drabbades Brita av lunginflammation och dog bara några dagar efter att flickan fötts. Erik var alltså bara elva år när han förlorade sin moder, men släktingar till fadern ställde upp och hjälpte till med bar- nen.

Fadern Sven Eriksson fick namnet Frost när han var vargeringskarl (förstärkningskarl) i början av kriget mot Ryssland 1808-09. Han ingick senare som soldat för Kliaryds rote men erhöll avsked i slutet av 1809

eftersom han beskrivs som ”klen och sjuklig”. Detta verkar lite besynner- ligt med tanke på vad som senare skrivs om honom. Tack vare prästens dödsruna 1852 i samband med hans död finns en klar bild över vem fa- dern Sven Eriksson Frost var. Prästen ger följande målande beskrivning:

”Sven Eriksson Frost från Kliaryd. Föräldrarna aflidne bonden Erik Svensson och dess Hu, ännu lefwande enkan, Kerstin Persdotter. Var mest hemma hos föräldrarna, tjente blott 1 år. Blef 1808 wargeringsman och sedan antagen till soldat för Kliaryd, tjente blott 1 år. Deltog i flera com- menderingar. Såsom jordegare i Kli- aryd ingick han 1815 äktenskap med pig Brita Abrahamsdotter, soldatdot- ter från Wirea och då tjänande hos fru Jonstone i Örjestrup. Hade med henne 6 barn, af hvilka 1 son och 1 dotter äro döde, men 1 son och 3 döttrar ännu lefva. Hans hushållning gick baklänges: sålde derföre sin gård del och flyttade till backstugan Skogen (anm. Skall vara Örnebo), der han 1827 blef enkling. Släktingar drogo sedan försorg om barnen, och brodern Samuel Eriksson tog Frost till sig, der han sedan i en kammare bott. Frost gjorde arbetsutvandring- ar: var stark och oöm. Ådrog sig för några år sedan, genom arbete i kallt vatten, en förkylning, som öfvergick till Frossa, hvarefter han aldrig åter- vann fordna krafter. Han åt oftast osund mat, såsom kött efter sjelfdöda kreatur och kråkor. Tog gerna brän- vin. Fick slutligen fattigunderstöd. Den 21 junii gick han till Hullaryd , der han i sittande ställning dog i krogrummet, enligt 6 vittnens intyg, av blodslag, 63 23/24 år.”

Fadern slutade alltså sina dagar på Hullaryds krog, förmodligen i ett sa- ligt rus. Men då var det 20 år sedan Erik hade lämnat hemmet i Kliaryd. Han arbetade som dräng först i Gränna och sedan på olika platser under drygt tio år. 1844 träffade han Anna Andersson från Torpa socken och paret gifte sig samma år. Erik och Anna flyttade in i torpet Skatelund under Torpa Prästgård och flyttade sedan runt som brukare på olika torp och gårdar i socknen, men även en sväng till Grytbäcken i Säby socken. Familjen utökades under åren med tre söner och fyra döttrar, varav en son och en dotter dog i späda ålder. År 1856 bosatte man sig i backstugan Sandstugan på Rödje norrgårds mar- ker i Torpa. Där fanns ett bostadshus, en ladugård och ett mindre skjul och familjen kunde bruka en del jord och ha några djur på markerna runt stu- gan. Erik hade också köpt husen, fast de stod på ofri grund. Barnen växte upp och flyttade hemifrån en efter en. 1879 dog Anna och Erik blev ensam i stugan med de yngsta döttrarna Jo- hanna och Lovisa.

Förutom arbetet med den egna od- lingen och djur, tog Erik småjobb här och var i trakten. Bland annat hjälpte han handlanden E. Hanell i Ramfall med olika ärenden. Den ödesdigra dagen 20 juni hade Hanell skickat Erik Svensson till Tranås köping med ett kuvert innehållande 558 kronor i kontanter och olika kreditanvisningar till ett värde av 750 kronor. Detta skulle lämnas på Östergötlands En- skilda banks kontor i Tranås. Han lämnade Ramfall klockan åtta på kvällen. När det gått några dagar och Erik ännu inte återvänt från Tranås,

Här inne bland träden hade mördaren gömt undan Eriks kropp. Foto: Lasse Karlsson.

gjorde Hanell en polisanmälan. Efter ett par dagar fann så polisen lämningarna efter Erik, en halvmil utanför Tranås. Han hade blivit mördad på häradsvägen vid torpet Sjönäs under Sjöarp och sedan indragen i skogen intill. Erik hade sår i ansiktet efter hagel och flera krossår i huvudet. Polisen bedömde att mordet skett vid 11-tiden på natten. Alla kontanter saknades men värdehandlingarna fanns kvar, nedstoppade i Eriks stövlar. Eriks väska var stoppad in under huvudet och rocken låg snyggt över kroppen. Mördaren hade säkert haft för avsikt att en förbipasserande bara skulle tro att det var en person som låg och sov.

Ett omfattande polisarbete satte igång. Ingen i närheten av brottsplatsen hade sett eller hört något, men vid förhör med personer i Ramfall kom det fram intressanta uppgifter. Samma dag som mordet skett och ett par dagar innan hade det uppehållit sig en okänd mansperson i närheten av affären i Ramfall. Mannen bedömdes vara i 35-årsåldern och var klädd i vita byxor och en kort rock av blågrått tyg samt gående barfotad, bärande träskor under ena armen. Han hade enligt vittnesmålen, ovalt ansikte, var ljuslagd med tunt helskägg, djupa drag, insjunkna kinder samt blå ögon och tårna borta på ena eller båda fötterna. På fråga om varför mannen saknade tår hade han uppgivit att han förfrusit fötterna och vårdats på Norrköpings lasarett.

Den fortsatta polisutredningen visade att en person liknande den misstänkte, någon dag efter mordet besökt ett par affärer i Sommens samhälle norr om Tranås och där inhandlat kläder. Bland annat byxor, väst av mörkgrå satin, bonjour, randig bomullsundertröja, mössa av kamgarnstyg, bomullskalsonger och en liten rund fickspegel (!). Mannen hade där berättat att han var murare från Skåne. Det sista gick inte att ta miste på av dialekten att döma, enligt affärsinnehavarna. Senare samma dag hade en man iklädd det som köpts i Sommen, besökt Mjölby Gästgivaregård i säll-

skap med en annan okänd person. Mannen hade haft osedvanligt gott om pengar och frågat efter vägen till Jönköping.

Redan den 28 juni gick efterlysning efter den misstänkte mördaren ut i Polisunderrättelser till poliser i hela landet. I stort sett varenda dagstidning i landet skrev om det fruktansvärda dådet och tog också med beskrivningen över den misstänkte mannen. Trots alla insatser och trots den utförliga beskrivningen man hade på den troliche mördaren, verkar det inte ha gett resultat. Inga tidningsnotiser eller noteringar tyder på att någon kunde gripas för mordet.

Man förstår att det var faderns soldatnamn som gjorde att Erik Svensson bland folk i bygden också kallades för Frost. Det innebar också att både polisen och alla tidningar använde det, även fast prästen eller häradsrätten aldrig skrev in det i kyrk- eller tingsböckerna. Tidningarna angav i övrigt också fel namn på Erik. Ibland fick han heta Johan Eriksson Frost och ibland bara Johan Frost. Man skrev också i vissa tidningar att han var

postman eller brevbärare, men det finns inget i några dokument som stödjer det. Han var bara ett bud åt Hanell i Ramfall och hade nog varit det flera gånger. Erik Svensson var säkert mycket betrodd eftersom han anförtröddes så mycket pengar och värdepapper.

Hemma i Sandstugan bodde dottern Johanna ensam kvar i ett par år efter mordet på fadern, för att därefter flytta till Säby socken. Erik Svensson och Anna Andersson hade flera barn som gifte sig och i sin tur fick flera barn. Det finns sannolikt åtskilliga idag levande ättlingar till Erik och Anna. Många har förmodligen inte en aning om vad som hänt tidigare i släkten, medan det kanske finns några som hört rykten om att något fruktansvärt hände deras förfäder den där olyckliga midsommaren för 140 år sedan. Det kan också vara så att Erik Johan Svensson Frosts öde sedan länge helt fallit i glömska eftersom inte någon tidigare verkar ha nedtecknat berättelsen.

Lasse Karlsson

Ett stort Tack!

Styrelsen vill rikta ett varmt tack till våra annonsörer för ert stöd till föreningens verksamhet. Vi vill också tacka de personer, ingen nämnd och ingen glömd, som på ett eller annat sätt skänker gåvor till föreningen.

Landets alla tidningar skrev om det hemska rånmordet utanför Tranås. Klipp från Kungliga Bibliotekets arkiv (Svenska dagstidningar).

Bland äppelträd och herrgårdsost i Stafsäter

När vi läser kyrkböckerna passerar en mängd platser förbi och de förblir ofta bara en notering i vår forskning. De gamla torpen och stugorna finns kanske inte kvar och förblir i bästa fall bara en prick på kartan.

För mig hade det nog blivit så med Stafsäter också, som jag inte visste exakt var det låg och hur stort det var, om jag inte blivit påmind om platsen på ett speciellt sätt!

Jag visste att farfars far Axel Strömberg hade ett trädgårdsarrende på gården under några år. Han hade kommit dit från Norrköping 1890 och bodde där med sin familj till 1894.

Tänkte inte så mycket mer på detta förrän jag på Facebook fick se reklam om att man på gården hade en kaffeservering med hemmagjord glass där. Nu blev jag riktigt nyfiken. Hur kunde det se ut där min farfar och hans syskon sprungit omkring som små? Fanns deras hus kvar? Googlade lite på gården och fick på ett foto se huvudbyggnaden och en mängd mindre byggnader nära det stora huset. Kunde ett av husen vara

trädgårdsmästarbostaden? Jag mailade till ägaren, Johan Ekman och fick svaret att jodå trädgårdsmästarbostaden finns kvar. ”Kom hit, så ska jag visa Dig var den är”!

Det blev en tur i det vackra eklandskapet till den stora gården, som ligger i Vist socken nära Sturefors strax söder om Linköping. Johan berättade lite om gården och visade mig bostaden, där gammelfarfar och gammelfarmor med sina då 4 barn hade bott. Häftigt att få se huset och marken där farfar och hans syskon tultat omkring bland äppelträd och grönsaksland. För äppelträd fanns det mängder av omkring förra sekelskiftet - till och med runt hela den stora huvudbyggnaden växte det äpplen.

I kyrkboken för Stafsäter i slutet på 1800-talet hade jag sett att det bland

de traditionella yrkena fanns en mängd ”mejerinnor”... (hade inte stött på det ordet förut) så jag frågade Johan om det har funnits ett mejeri på gården eller i närheten och jag fick ett intressant svar. Han pekade på en byggnad, där det hade varit osttillverkning en gång i tiden och där ystades de första ostarna med namn Herrgård.

Enligt Wikipedia började tillverkningen av Herrgårdsost i Bjärka Säby, men enligt Johan Ekman gjordes de allra första ostarna av detta slag på Stafsäter gård, men efter en kort tid flyttades tillverkningen snett över den vackra sjön Stora Rängen till Bjärka Säby och så småningom såldes varumärket till Mjölkccentralen och tillverkningen flyttade.

Huvudbyggnaden på Stafsäter.

Tranås 0140-16304
www.sv.se/tranas

**TRANÅS
ENERGI**
**Ditt lokala
energibolag**

Vi sponsrar Tranås/Ydre släktforskarförening!

"Den svenska herrgårdssostens moder var mejerskan Kristina Löfgren på Bjärka-Säby gårdsmejeri i Östergötland, som var anställd där från 1882. Hon skapade urtypen för den rundpipiga ost som idag kallas svensk herrgårdssost.

Det var dock greve Eric Ruuth på Marsvinsholm som tog första steget genom att 1786 anställa en schweizisk ostmästare på godsets mejeri. Han skulle försöka ta fram en svensk variant av schweizerost. Osten blev trots att den var läderartad populär runt om på gårdarna. Kristina Löfgren hade gått i lära för den "ruuthska" metoden. På Bjärka-Säby förfinade hon metoden med stor framgång. Bjärka-Säbyosten utnämndes vid en av de första ostutställningarna i

landet till "nationell typost". En av utställningsdomarna lär ha uttryckt: "Det smakar ju för bövelen som en riktig herrgårdssost" och där fick osten sitt namn.

Källa: Wikipedia

Stafsäter och Bjärka Säby har ägts av familjen Ekman sedan slutet av 1800-talet. Stafsäter gård har en areal på ca 900 ha idag (+ vattenområden). Jordbruket är utarrenderat. Från ett stort antal anställda för ca 100 år sedan sköts nu fastigheter och skogsbruk av ägaren med familj och endast en anställd.

Vad kunde passa bättre än att avsluta besöket på Stafsäter med kaffe och den goda glassen!

Berit Ekberg

Trädgårdsbostaden som den ser ut idag. Den bebos även nu av en barnfamilj.

Foton: Privata, med tillstånd av Johan Ekman.

Källor: Egen forskning, Wikipedia och Johan Ekman, Stafsäter gård

Utställning och flera andra aktiviteter på temat "100 år med allmän och lika rösträtt"

Tranås/Ydre Släktforskarförening följer upp artikeln i förra medlemsbladet med flera aktiviteter under hösten.

Under vecka 45 och 46 (8-20 november) visar vi en utställning på Tranås Stadsbibliotek om kampen under 40 år, som föregick beslutet om allmän och lika rösträtt 1921.

Tisdagen 9 november klockan 18.00 deltar vi på Tranås Stadsbibliotek i en kväll om rösträtten "Demokrati i dåtid och nutid". Gerd Brisfjord Karlsson från Släktforskarföreningen berättar historien som föregick rösträttsbeslutet och Kurre Carlsson, ordförande i Kultur- och fritidsnämnden, pratar om vikten av att slå vakt om demokratin i modern tid.

På Arkivens dag den 13 november klockan 10.00-14.00 har vi Öppet Hus i föreningslokalen på Storgatan 50 i Tranås. Vi visar lokala rösträttslängder från tiden före allmän rösträtt och annat material ur vårt arkiv. Hela namninsamlingen för kvinnlig rösträtt (se bilden till höger) visar vi i våra datorer. Du kanske hittar din farmor eller mormors namn där.

Olov Mattssons CD/USB till försäljning

Föreningen har Olov Mattssons "Ydre torp och gårdar" till försäljning. Den innehåller så gott som samtliga familjer i gårdar och torp i Asby, Norra Vi, Sund, Svinhult, Torpa och Västra Ryds socknar i Ydre kommun 1600-1930 talet. Tidersrum, Kisa, Västra Eneby, Oppeby, Kättilstad, Hägerstad, Horn och Hycklinge socknar i Kinda kommun 1600-1900 talet. Även soldater med familjer i Ydre kompani och Ydre-delen av Vifolka kompani.

Pris för CD 150:- och USB-minne 200:-. För beställning kontakta Gerd Brisfjord Karlsson: gerdbk@yahoo.se eller tel. 073-071 85 11.

Föreningens styrelse 2021

Ordförande

Lasse Karlsson
Tel. 072-321 61 59
lassektranas@gmail.com

Vice ordförande

Tom Wallberg
Tel. 070-587 27 49
tom.wallberg@hotmail.se

Kassör

Hans Carlsson
Tel. 070-538 55 47
vandragtatan@outlook.com

Sekreterare

Anna Tengwall
Tel. 073-084 77 82
a_tengwall@hotmail.com

Vice sekreterare, webmaster

Anders Johansson
Tel. 070-627 93 41
anders1224@outlook.com

Ledamot

Torbjörn Aronsson
Tel. 073-967 86 47
tobbearon@gmail.com

Ledamot

Sören Andersson
Tel. 070-651 53 49
sand@allt1.se

Övriga funktionärer:

Kursansvarig:

Gerd Brisfjord Karlsson
tel 073-071 85 11
gerdbk@yahoo.se

Redaktionskommitté:

Lasse Karlsson tel 072-321 61 59
Gerd Brisfjord Karlsson tel 073-071 85 11
Berit Ekberg tel 072-311 94 24

Mail-adress

Vi vill gärna ha din mail-adress eftersom vi regelbundet skickar ut information och annan intressant läsning via mail. Om du inte lämnat din adress eller bytt den (eller inte fått mail från oss de sista månaderna), skicka ett meddelande till lassektranas@gmail.com.

Medlemsavgift 100 kr/år. Familjemedlem 50 kr/år
Föreningens plusgirokonto: 442188-9

Tranås/Ydre Släktforskarförening
www.tranasydre.se